

Теорія та історія державного управління

УДК 351

Ищук Андрій Миколайович

*здобувач кафедри правових наук та філософії
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

Ищук Андрей Николаевич

*соискатель кафедры правовых наук и философии
Винницкого государственного педагогического университета
имени Михаила Коцюбинского*

Ishchuk Andrii

*Candidate of the Department of Legal Sciences and Philosophy
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University*

**ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СФЕРІ ОРГАНІЗАЦІЇ
УПРАВЛІННЯ ПЕНСІЙНИМИ ФОНДАМИ
ОПЫТ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН В ОБЛАСТИ ОРГАНИЗАЦИИ
УПРАВЛЕНИЯ ПЕНСИОННЫМИ ФОНДАМИ
EXPERIENCE OF EUROPEAN COUNTRIES IN THE FIELD OF
ORGANIZATION OF PENSION FUND MANAGEMENT**

***Анотація.** Статтю присвячено висвітленню досвіду деяких європейських країн у сфері організації управління пенсійними фондами та визначенню можливостей його застосування в Україні. Автором доведено, що в Україні давно назріла необхідність проведення реформи пенсійного забезпечення, що також включає реформування системи публічного управління у цій сфері. Аргументовано, що врахування зарубіжного досвіду деяких країн, зокрема, європейських у сфері організації управління пенсійними фондами дозволить не тільки підвищити ефективність*

проведення реформи в Україні, але й виконати низку міжнародних зобов'язань, основні з яких визначені Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

У статті на підставі аналізу наукових джерел узагальнено наявні у світі моделі організації пенсійних фондів та з'ясовано особливості організації та види пенсійних фондів у деяких європейських країнах. Зокрема, встановлено, що у більшості європейських країн за формою власності утворюються державні та недержавні пенсійні фонди, причому пріоритетною є саме приватна форма пенсійних фондів.

Автором обґрунтовано, що у більшості європейських країн держава здійснює керівництво державними пенсійними фондами та постійний контроль за функціонуванням недержавних фондів.

У статті розроблено пропозиції щодо можливості застосування позитивного досвіду окремих європейських країн у сфері організації пенсійних фондів для успішного реформування системи управління пенсійним забезпеченням в Україні. Зокрема, запропоновано забезпечити організацію надійних та економічно ефективних у довгостроковій перспективі недержавних пенсійних фондів; забезпечити здійснення державою постійного контролю за функціонуванням недержавних пенсійних фондів, а також забезпечити прозорість та відкритість інформації про діяльність таких фондів; залучити до організації та управління такими фондами роботодавців, профспілки та інших учасників соціального діалогу та вжити інших заходів.

Ключові слова: публічне управління, пенсійна система, пенсійна реформа, пенсійні фонди, зарубіжний довід.

Аннотация. *Статья посвящена освещению опыта некоторых европейских стран в области организации управления пенсионными фондами и определению возможностей его применения в Украине. Автором доказано, что в Украине давно назрела необходимость проведения реформы пенсионного обеспечения, которая также включает реформирование системы публичного управления в этой сфере. Аргументировано, что учет зарубежного опыта некоторых стран, в частности европейских в области организации управления пенсионными фондами позволит не только повысить эффективность проведения реформы в Украине, но и выполнить ряд международных обязательств, основные из которых определены Соглашением об ассоциации между Украиной, с одной стороны и Европейским Союзом, Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с другой стороны.*

В статье на основании анализа научных источников обобщены имеющиеся в мире модели организации пенсионных фондов и выяснены особенности организации и виды пенсионных фондов в некоторых европейских странах. В частности, установлено, что в большинстве европейских стран по форме собственности образуются государственные и негосударственные пенсионные фонды, причем приоритетной является именно частная форма пенсионных фондов.

Обосновано, что в большинстве европейских стран государство осуществляет руководство государственными пенсионными фондами и постоянный контроль за функционированием негосударственных фондов.

Автором разработаны предложения по возможности применения положительного европейского опыта в сфере организации пенсионных фондов для успешного реформирования системы управления пенсионным обеспечением в Украине. В частности, предложено обеспечить организацию надежных и экономически эффективных в долгосрочной

перспективе негосударственных пенсионных фондов; обеспечить осуществление государством постоянного контроля за функционированием негосударственных пенсионных фондов, а также обеспечить прозрачность и открытость информации о деятельности таких фондов; привлечь к организации и управлению такими фондами работодателей, профсоюзы и других участников социального диалога и принять другие меры.

Ключевые слова: публичное управление, пенсионная система, пенсионная реформа, пенсионные фонды, зарубежный довод.

Summary. *The article is devoted to highlighting the experience of some foreign countries in the field of organization of pension fund management and identifying opportunities for its application in Ukraine. The author proves that in Ukraine the need for pension reform is long overdue, which also includes reforming the public administration system in this area. It is argued that taking into account the foreign experience of some countries, in particular European ones in the field of pension fund management will not only increase the efficiency of reform in Ukraine, but also fulfill a number of international obligations, the main of which are defined by the Association Agreement between Ukraine, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part.*

Based on the analysis of scientific sources, the article summarizes the existing models of pension fund organization in the world and clarifies the features of the organization and types of pension funds in some European countries. In particular, it has been established that in most European countries state and non-state pension funds are formed according to the form of ownership, and the private form of pension funds is a priority.

Based on a study of scientific sources and legislation of foreign countries, the author substantiates that in most European countries the state manages state pension funds and constantly monitors the functioning of non-state funds.

The article develops proposals on the possibility of applying the positive experience of some European countries in the field of organization of pension funds for the successful reform of the pension management system in Ukraine. In particular, it is proposed to ensure the organization of reliable and cost-effective long-term private pension funds; to ensure the state's constant control over the functioning of non-state pension funds, as well as to ensure transparency and openness of information about the activities of such funds; to involve employers, trade unions and other participants in social dialogue in the organization and management of such funds and take other measures.

Key words: *public administration, pension system, pension reform, pension funds, foreign proof.*

Постановка проблеми. Сучасний стан організації пенсійного забезпечення в Україні не задовольняє потреби суспільства та не відповідає вимогам європейської системи пенсійного забезпечення. Про це свідчить, зокрема існуючий на сьогодні рівень пенсійного забезпечення, який є суттєво нижчим від відповідного рівня соціальних гарантій у країнах Європейського Союзу (далі – ЄС), що зумовлює необхідність докорінного реформування системи пенсійного забезпечення в Україні і, у першу чергу, державного управління цією системою.

Слід зазначити, що з підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію з Україною) питання про приведення національних стандартів у сфері пенсійного забезпечення до стандартів ЄС набуло нової актуальності.

Зокрема, ст. 419 цієї Угоди [1] передбачено, що Сторони посилюють діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення.

Таким чином, необхідність виконання умов Угоди про асоціацію з Україною з метою покращення якості життя громадян України, приведення національних соціальних стандартів і, зокрема стандартів у сфері пенсійного забезпечення у відповідність до соціальних стандартів ЄС, обумовлюють актуальність представленої теми дослідження, а саме – досвіду європейських країн у сфері організації управління пенсійними фондами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти зарубіжного досвіду організації пенсійних фондів досліджували такі науковці, як О.Є. Буряченко [2], Г.І. Козак [5], С.В. Науменкова [3], Т. Салькова [11], К. Севчик [15], І.О. Ткаліч [4] та ін. Головним чином, ці наукові дослідження зосереджені навколо проблеми організації правового статусу недержавних пенсійних фондів. Водночас огляд наукової літератури, засвідчує недостатність наукових робіт у цій сфері, відсутність комплексних актуальних досліджень питань організації пенсійних фондів у зарубіжних державах в аспекті науки публічного управління.

Формулювання цілей статті. За мету дослідження взято виявлення особливостей організації пенсійних фондів в європейських країнах та визначення можливості застосування досвіду організації пенсійних фондів у деяких європейських країнах для удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні. З цією метою: узагальнено наявні у світі моделі організації пенсійних фондів; з'ясовано особливості організації та види пенсійних фондів у деяких європейських країнах; розроблено пропозиції щодо можливості застосування позитивного європейського досвіду у сфері

організації пенсійних фондів для успішного реформування системи управління пенсійним забезпеченням в Україні.

Виклад основного матеріалу. У зарубіжних країнах представлено декілька моделей організації пенсійних фондів, які різняться між собою як за формою утворення, так і за порядком та умовами утворення, характером управління, джерелами фінансування тощо. При цьому важливо зауважити, що у більшості розвинутих європейських країн за формою власності утворюються державні та недержавні пенсійні фонди, причому пріоритетною є саме приватна форма пенсійних фондів. Крім того, світові моделі організації пенсійних фондів можуть класифікуватися за іншими критеріями.

Зокрема, залежно від співвідношення державної та приватної форм власності при утворенні пенсійних фондів у науковій літературі виокремлюють дві моделі організації – Y-матрицю та X-матрицю. У першій моделі поєднуються економічні інститути ринку, політичні інститути держави та субсидовані цінності. Інститути Y-матриці переважають в суспільному устрої більшості країн Європи та США. X-матриця домінує в Україні, Росії, більшості країн Азії та Латинської Америки [2, с. 72].

Характерно, що приватні пенсійні фонди можуть утворюватися в організаційно-правовій формі корпоративних, засновницьких або трастових утворень. Критерієм такої класифікації є правовий титул, що визначає належність пенсійних активів учасникам.

Визначаючи переваги та недоліки кожної з моделей організації пенсійних фондів, слід погодитись з думкою О.Є. Буряченка про те, що у своїй діяльності недержавні пенсійні фонди керуються лише інтересами надійності капіталовкладень і максимізації прибутку, а тому існує високий ризик у збереженні накопичених коштів. У цьому, зокрема, вбачається головний недолік організації пенсійних фондів, що ґрунтуються на приватній формі власності. Однак, з іншого боку, як зазначає науковець,

приватне пенсійне страхування стає сильною індивідуальною мотивацією заможних верств населення щодо накопичення достатніх коштів для пенсії. Зазначена модель застосовується в США, країнах Латинської Америки, Португалії, Бельгії, Нідерландах, Фінляндії [2, с. 96-97].

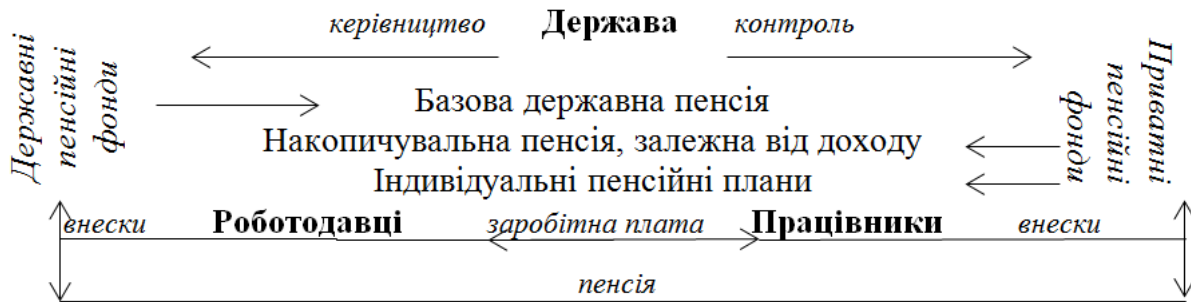

Рис. 1. Організація пенсійної системи у зарубіжних країнах

Джерело: складено за [2; 3; 4]

Як зазначає Г.І. Козак, важливим фактором при виборі методів регулювання недержавними пенсійними фондами конкретної країни є рівень розвитку її фінансового ринку. Так, жорсткі інвестиційні обмеження для недержавних пенсійних фондів у країнах Латинської Америки та Центральної і Східної Європи можна протиставити більш ліберальному регуляторному середовищу у країнах з розвинутими фінансовими ринками [5, с. 127].

Отже, правильно організована система державного управління здатна суттєво знизити ризики приватної моделі пенсійних фондів та посилити позитивний ефект такої моделі.

Як уже було з'ясовано вище, у більшості розвинутих країн управління пенсійною системою розділено між державним та приватним секторами. Держава в особі своїх органів визначає державну політику у сфері пенсійного забезпечення, встановлює мінімальні соціальні стандарти, гарантовані державою, визначає правила та розміри відрахувань на обов'язкове пенсійне страхування (у тих державах, де організована така

система), а також здійснює контроль за функціонуванням недержавних пенсійних фондів. Приватний сектор утворює недержавні пенсійні фонди та забезпечує їх функціонування. Останні ж покликані здійснювати акумулювання коштів – внесків фізичних та юридичних осіб з наступним їх розподілом між вкладниками при виконанні відповідних умов. При цьому роль приватного та державного секторів у процесі управління пенсійною системою може відрізнятись у різних державах.

Сама ж пенсійна система в більшості держав організована таким чином, що гарантована державою пенсія, як правило, має дві форми: фіксована пенсія та пенсія, пов'язана з доходами. Перший вид пенсії означає, що всі учасники мають право на однаковий розмір допомоги, незалежно від рівня заробітку, який мала особа на час виходу на пенсію. З іншого боку, пенсії, пов'язані з доходами, базуються на заробітній платі особи, яку вона отримувала протягом трудової діяльності. За організацію такого виду пенсійного забезпечення, як правило, відповідають приватні (недержавні) пенсійні фонди. Такі фонди організовані або на рівні роботодавців, або на рівні приватних осіб – учасників [6, с. 62].

Далі більш детально розглянемо види та способи організації пенсійних фондів у різних зарубіжних державах.

Так, у Великобританії функціонують державний та недержавні пенсійні фонди. Державою організовано Національний фонд трудових заощаджень (NEST) – це пенсійна система із визначеним внеском на основі трасту, утворена у 2010 році на підтримку впровадження автоматичного залучення (працівників було залучено до цієї системи за місцем роботи без необхідності одержання їхньої згоди). NEST – це життєздатна, маловитратна й добре керована система, що є стабільною в довгостроковій перспективі. Користування нею є для роботодавців безоплатним, учасники системи сплачують збір з внесків за ставкою 1,8% плюс річний збір за управління за ставкою 0,3% від пенсійного капіталу [7, с. 23-24].

Необхідно зауважити, що у Великобританії утворено цілу систему недержавних пенсійних фондів, які можуть бути організовані у різних формах, кожна з яких придатна для певних цілей. Наприклад, деякі фонди є більш підходящими для осіб із середнім доходом, інші – для тих, хто має більш високі доходи. З метою заохочення більшого заощадження приватного сектора внески до приватних пенсійних фондів не обкладаються податком на вкладення і податок на приріст капіталу [8, с. 8].

У Великобританії участь у накопичувальній пенсійній системі є не обов'язковою, проте у разі відмови особи приймати участь у такій системі вимагається, щоб остання приймала участь в одній з індивідуальних пенсійних програм, що пропонуються чисельними приватними пенсійними фондами.

Діяльність недержавних пенсійних фондів, так само як банківської та біржової діяльності, регулюється законом про фінансові послуги та ринки (Financial Services and Markets Act) та єдиним наглядовим регулятором – Агентством з фінансових послуг (Financial Services Authority) [8, с. 10].

До складу цього органу входять Голова, Виконавчий секретар, три директори та одинадцять членів Ради директорів (заступник Голови включно). Склад Ради директорів та керівників FSA призначається Казначейством Її Величності (Her Majesty's Treasury). Такий керівний склад визначає загальну політику нагляду та розвитку фінансових ринків, а питаннями функціонування самого органу займається Виконавчий секретар. Оскільки FSA недержавний орган, він не отримує коштів з державного бюджету країни. Для фінансування своєї діяльності FSA встановлює збір для підконтрольних установ [9].

До органів державного управління пенсійними фондами у Великобританії відносяться також Департамент праці та пенсійного забезпечення (Department for Work and Pensions), в складі якого існує підрозділ по пенсійним послугам (The Pension Service), що займається

роботою із населенням та здійснює нагляд за якістю наданих послуг в сфері пенсійного забезпечення [10, с. 5].

Окремо слід розглянути організацію системи пенсійних фондів у Франції. Особливістю такої організації є те, що у цій державі поряд з традиційною загальнообов'язковою системою пенсійного страхування організована система додаткового пенсійного забезпечення для керівних співробітників та деяких інших категорій працівників.

Так, ще у березні 1947 р. між національним союзом роботодавців і профспілками було укладено колективну угоду про створення додаткової пенсійної схеми для керівних співробітників, що отримала назву AGIRC (Генеральна асоціація пенсійних установ для керівників – *Association générale des institutions de retraite des cadres*), що охопила тільки управлінський і виконавчий персонал. AGIRC – це було свого часу справжнє новаторство в справі соціального забезпечення. На сьогодні управління пенсійними схемами AGIRC здійснюється за участю державних органів, представників профспілок та роботодавців [11, с. 106-107].

З липня 2002 р ресурси і персонал Генеральної асоціації керівників пенсійних установ (AGIRC) і схеми Асоціації додаткових пенсійних схем (ARRCO) делеговані групі економічних інтересів, але дві взаємні схеми продовжують існувати незалежно. Співробітники, керівники і невиконавчі особи в приватному секторі зобов'язані робити внески в ARRCO. Керуючі співробітники повинні, крім того, платити внески в AGIRC. З 2019 р. планується об'єднання ARRCO і AGIRC, і всі співробітники, менеджери і неменеджери, матимуть тільки один додатковий пенсійний фонд [12].

У Франції органом, який здійснює керівництво пенсійним фондом і представляє його у відносинах з третіми сторонами є Національний фонд страхування на випадок старості (*Caisse Nationale d'Assurance Vieillesse; CNAV*), який був створений в 1945 році для управління пенсійними накопиченнями членів і оплати їх базової пенсії. У зв'язку з розвитком

законодавства про права на інформацію, CNAV також повинен постійно інформувати своїх членів про стан їх пенсійного рахунку, відправляючи їм інформаційні документи, починаючи з 35-річного віку [13].

Що стосується недержавних пенсійних фондів у Франції, то такими фондом керує рада директорів. Ця рада формулює політику діяльності відповідного фонду, визначає цілі діяльності і забезпечує збереження фінансового балансу.

Рада директорів може складатися у рівній мірі з представників сектору державного соціального страхування, роботодавців та працівників: в разі пенсійного страхування або здійснення страхування за накопичувальною системою для керівників (AGIRC). До складу ради директорів у тому разі, якщо мова йде про індивідуальні пенсійні програми або інші види накопичувальних пенсійних програм для певної категорії зайнятих осіб, також можуть входити: представники вільних професій, самозайняті особи або фермери. Регіональні фонди знаходяться під наглядом Національного фонду і застосовують заходи, визначені законом або радою директорів [14].

Таким чином, у Франції існує корпоративна та державна система контролю за діяльністю недержавних пенсійних фондів.

Пенсійна система Чехії складається з двох складових елементів, а саме – обов'язкового базового пенсійного страхування відповідно до Закону № 155/1995 Coll про пенсійне страхування та системи додаткових пенсійних заощаджень згідно із Законом № 427/2011 Coll, який у 2011 році замінив пенсійне додаткове страхування з державним внеском згідно із Законом № 42/1994 Coll. Серед добровільних пенсійних систем можна виділити продукти комерційних страхових компаній, зокрема страхування життя [15, с. 13, 16].

У Чехії обов'язкове пенсійне забезпечення належить до відання Міністерства праці та соціальних справ, тоді як питання додаткових пенсійних заощаджень належать до компетенції Міністерства фінансів. Це,

зокрема визначено Законом № 42/1994 Coll «Про додаткове пенсійне страхування з державним внеском».

Для створення та функціонування пенсійного фонду необхідний дозвіл, про надання якого приймається рішення на підставі письмові запити від засновників пенсійного фонду Чеського національного банку видаючи дозвіл, він вимагає висновку Міністерства праці та соціальних справ. З закону також очевидно, що фонди є юридичними особами, не пов'язаними з роботодавцем [15, с. 56].

У Чеській Республіці, як і в інших європейських країнах, велика увага приділяється забезпеченню відкритості та прозорості діяльності недержавних пенсійних фондів. Зокрема, необхідність оприлюднення інформації про діяльність та фінансові результати таких фондів регулюється Указом № 425/2012 Coll «Про подання інформації пенсійними компаніями до Чеського Національного банку». Відповідно до цього Закону недержавні пенсійні фонди повинен регулярно подавати звіти про свою діяльність, включаючи щорічні звіти [15, с. 57].

Отже, у Чеській республіці наразі створено переважно пенсійне страхування, що ґрунтується на додатковому пенсійному страхуванні та страхуванні на випадок хвороби. Ці схеми в основному фінансуються за рахунок страхових внесків, які сплачує сам працівник, роботодавець та самозайняті особи. Також у Чехії організовано систему недержавних пенсійних фондів, участь у яких є добровільною.

У Швеції регулювання системи пенсійного забезпечення здійснюється Соціальним кодексом, який визначає спосіб організації та порядок здійснення соціального забезпечення через соціальне страхування та інші системи пільг та допомог. За винятком випадків, передбачених законодавством, соціальне страхування у Швеції фінансується за рахунок коштів державного бюджету і, в межах, зазначених у цьому кодексі, за рахунок спеціальних платежів від муніципалітетів і приватних осіб [16].

У цій державі, як і у більшості європейських країн, акумуляцію соціальних внесків та виплату базової державної пенсії здійснює державний пенсійний фонд, усі додаткові, включаючи накопичувальні пенсійні програми, здійснюються недержавними пенсійними фондами.

У Швеції питання адміністрування системи пенсійного забезпечення урегульовані розділом 2 Соціального кодексу. Відповідно до цього розділу пенсійне соціальне страхування є предметом відання Шведського агентства соціального страхування і Шведського пенсійного агентства, а також Шведського податкового агентства. Кожне з цих відомств відповідає за власний напрямок контрольної діяльності відповідно до своїх завдань та функцій.

Висновки. У більшості країнах Європи організована трирівнева система пенсійного забезпечення, в якій присутні базовий – мінімальний, гарантований державою, рівень пенсійного забезпечення, що, як правило, забезпечується державними пенсійними фондами; накопичувальний рівень, що є обов'язковим або альтернативним способом підвищити розмір пенсійних виплат до достатнього рівня; індивідуальні пенсійні програми, встановлені на добровільній основі або ж які є обов'язковими для окремих категорій працівників (наприклад, керівників у Великобританії або самозайнятих працівників у Франції тощо). Такий спосіб організації пенсійної системи довів свою ефективність та є переважаючим у країнах з розвинутою економікою.

Недержавні пенсійні фонди у більшості європейських країн утворюються у формі інституційних організацій – юридичних осіб, в яких функціонують внутрішні органи управління. При цьому, незалежно від способу організації пенсійного забезпечення, у розвинутих країнах значна увага приділяється забезпеченню надійності та економічної ефективності функціонування недержавних пенсійних фондів. Зокрема, для цього утворюються державні органи, що здійснюють контрольню-наглядові

функції за недержавними пенсійними фондами, а також забезпечується відкритість та прозорість діяльності таких фондів.

Для запровадження в Україні трирівневої пенсійної системи, яка запланована у рамках реформи системи пенсійного забезпечення, важливо врахувати позитивний досвід європейських країн, а саме: 1) забезпечити організацію надійних та економічно ефективних у довгостроковій перспективі недержавних пенсійних фондів. Цього можливо досягти як за рахунок загальної стабілізації соціально-економічної ситуації в державі, так і шляхом стабілізації кредитно-грошової політики, забезпечення стабільності національної грошової одиниці, розвитку фондового ринку тощо; 2) забезпечити здійснення державою постійного контролю за функціонуванням недержавних пенсійних фондів, а також забезпечити прозорість та відкритість інформації про діяльність таких фондів; 3) організувати систему недержавних пенсійних фондів, діяльність яких відповідатиме встановленим економічним нормативам; 4) залучити до організації та управління такими фондами роботодавців, профспілки та інших учасників соціального діалогу; 5) стимулювати участь працівників, інших зайнятих осіб у накопичувальній системі пенсійного забезпечення шляхом надання податкових пільг, державних гарантій тощо.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Буряченко О.Є. Пенсійна система в Україні: історія становлення і теоретичні засади розвитку на сучасному етапі національного державотворення: дис. канд. наук з держ. управління. Одеса, 2017. 252 с.

3. Науменкова С.В. Функціонування недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України. *Фінанси України*. 2010. № 4. С. 3-16.
4. Ткаліч І.О. Зарубіжний досвід правового статусу недержавних пенсійних фондів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 46-49.
5. Козак Г.І. Недержавні пенсійні фонди в умовах реформування пенсійної системи України: дис. канд. економ. наук. Тернопіль, 2014. 225 с.
6. Bezděk J. Faunistic records from the Czech Republic. *Klapalekiana*, 2000. 36 (1-3): 18. URL: https://www.researchgate.net/publication/260433644_BEZDEK_J_2000_Faunistic_records_from_the_Czech_Republic_-_93_Klapalekiana_36_1-3_18
7. Обов'язкові накопичувальні пенсійні системи (2-й рівень). Міжнародний досвід: уроки для України. Київ, 2018. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Mandatory-Retirement-Savings_Pillar-2_February2018_ua.pdf
8. Blake D. The United Kingdom Pension System: Key Issues. *Pensions An International Journal*. 2003. Vol. 8. URL: https://www.researchgate.net/publication/30786737_The_United_Kingdom_Pension_System_Key_Issues
9. Financial Services Authority. URL: <http://www.fsa.gov.uk>
10. Огляд системи пенсійного забезпечення в Великобританії. За матеріалами науково-практичної конференції Української Асоціації Інвестиційного бізнесу. URL: <https://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/GB2.pdf>

11. Салькова Т. Досвід державного управління системою пенсійного забезпечення (на прикладі Франції). Ефективність державного управління. 2017. Вип. 1 (50). Ч. 1. С. 103-109.
12. Retraite complémentaire. Retraite.com. URL: <https://www.retraite.com/dossier-retraite/retraite-complementaire/>
13. Caisse nationale d'assurance vieillesse: retraite de base des salariés du privé. Retraite.com. URL: <https://www.retraite.com/caisse-retraite/cnav/>
14. Caisse de retraite. Retraite.com. URL: <https://www.retraite.com/caisse-retraite/>
15. Ševčík K. The Assessment of Pension Systems in the Czech Republic and the Slovak Republic. Diplomová práce. Brno, 2018. URL: https://is.muni.cz/th/g8jii/Sevcik_Karel.pdf
16. Socialförsäkringsbalk (2010:110). 04.03.2010. SFS 2021:586. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialforsakringsbalk-2010110_sfs-2010-110

References

1. Ughoda pro asociaciju mizh Ukrajinuju, z odnijeji storony, ta Jevropejskym Sojuzom, Jevropejskym spivtovarystvom z atomnoji energhiji i jikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoji storony: Mizhnarodnyj dokument vid 27.06.2014. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
2. Burjachenko O. Je. Pensijna systema v Ukrajinii: istorija stanovlennja i teoretychni zasady rozvytku na suchasnomu etapi nacionaljnogho derzhavotvorennya: dys. kand. nauk z derzh. upravlinnja. Odesa, 2017. 252 s.
3. Naumenkova S.V. Funkcionuvannja nederzhavnykh pensijnykh fondiv na rynku finansovykh poslugh Ukrajinny. Finansy Ukrajinny. 2010. # 4. S. 3-16.

4. Tkalich I.O. Zarubizhnyj dosvid pravovogho statusu nederzhavnykh pensijnnykh fondiv. Naukovi zapysky Ljvivs'kogo universytetu biznesu ta prava. 2012. Vyp. 8. S. 46-49.
5. Kozak Gh.I. Nederzhavni pensijni fondy v umovakh reformuvannja pensijnoji systemy Ukrainy: dys. kand. ekonom. nauk. Ternopilj, 2014. 225 s.
6. Bezděk J. Faunistic records from the Czech Republic. *Klapalekiana*, 2000. 36 (1-3): 18. URL: https://www.researchgate.net/publication/260433644_BEZDEK_J_2000_Faunistic_records_from_the_Czech_Republic_-_93_Klapalekiana_36_1-3_18
7. Obov'jazkovi nakopychuvaljni pensijni systemy (2-j rivenj). Mizhnarodnyj dosvid: uroky dlja Ukrainy. Kyjiv, 2018. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/Mandatory-Retirement-Savings_Pillar-2_February2018_ua.pdf
8. Blake D. The United Kingdom Pension System: Key Issues. *Pensions An International Journal*. 2003. Vol. 8. URL: https://www.researchgate.net/publication/30786737_The_United_Kingdom_Pension_System_Key_Issues
9. Financial Services Authority. URL: <http://www.fsa.gov.uk>
10. Oghljad systemy pensijnogho zabezpechennja v Velykobrytaniji. Za materialamy naukovo-praktyčnoji konferenciji Ukrainjskoji Asociaciji Investycijnogho biznesu. URL: <https://www.uaib.com.ua/files/articles/203/49/GB2.pdf>
11. Saljkova T. Dosvid derzhavnogho upravlinnja systemoju pensijnogho zabezpechennja (na prykladi Franciji). *Efektyvnistj derzhavnogho upravlinnja*. 2017. Vyp. 1 (50). Ch. 1. S. 103-109.
12. Retraite complémentaire. *Retraite.com*. URL: <https://www.retraite.com/dossier-retraite/retraite-complementaire/>

13. Caisse nationale d'assurance vieillesse: retraite de base des salariés du privé. Retraite.com. URL: <https://www.retraite.com/caisse-retraite/cnav/>
14. Caisse de retraite. Retraite.com. URL: <https://www.retraite.com/caisse-retraite/>
15. Ševčík K. The Assessment of Pension Systems in the Czech Republic and the Slovak Republic. Diplomová práce. Brno, 2018. URL: https://is.muni.cz/th/g8jii/Sevcik_Karel.pdf
16. Socialförsäkringsbalk (2010:110). 04.03.2010. SFS 2021:586. URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialforsakringsbalk-2010110_sfs-2010-110